

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Isabel Allende

CE VREM NOI, FEMEILE?

Despre dragostea nerăbdătoare,
viața lungă și ursitoarele bune

Traducere din spaniolă de
CORNELIA RĂDULESCU

HUMANITAS
fiction

*Pentru Panchita, Paula, Lori, Mana, Nicole
și celelalte femei extraordinare din viața mea*

Nu exagerez spunând că am fost feministă încă de la grădiniță, înainte ca acest concept să ajungă în Chile. M-am născut în 1942, deci vorbim de niște timpuri antice. Cred că revolta mea împotriva autorității masculine își are originea în situația mamei mele, Panchita, pe care soțul a părăsit-o în Peru cu doi plozi în scutece și unul nou-născut în brațe. Ceea ce a silit-o să ceară refugiu în casa părinților ei din Chile, unde mi-am petrecut primii ani ai copilăriei.

Casa bunicilor mei, situată în cartierul Providencia, pe atunci unul rezidențial, însă acum un labirint de prăvălii și birouri, era mare și urâtă, o monstruoasă de ciment, încăperi înalte prin care trăgea curentul, pereți plini de funingine de la sobele pe bază de kerosen, mobilier spaniol făcut să dureze un secol, draperii grele din catifea roșie, portrete oribile ale rudelor răposate și grămezi de cărți

pline de praf. Aripa din fața a casei era seniorială. Cineva se străduise să confere un aer de eleganță salonului, bibliotecii și sufrageriei – dar erau arareori folosite. Restul casei era regatul dezordonat al bunică-mii, al copiilor (cei doi frați ai mei și cu mine), al slujitoarelor, al celor doi sau trei câini de rasă incertă și al pisicilor pe jumătate sălbăticate care se reproduceau necontrolat sub răcitor; bucătăreasa îneca puii într-un lighean din curte.

Veselia și lumina acestei case au dispărut odată cu moartea prematură a bunicii. Îmi amintesc de copilărie ca de o perioadă de teamă și întuneric.

De ce mi-era frică? Să nu moară mama și să ajungem la orfelinat, să nu mă fure țiganii, să nu-mi apară diavolul în oglindă – n-are rost să continui. Sunt recunoscătoare acestei copilării nefericite pentru că mi-a dat material pentru scris. Nu știu cum se descurcă romancierii care au avut o copilărie fericită într-un cămin normal...

La o vârstă foarte fragedă mi-am dat seama că mama se afla în dezavantaj față de bărbatul familiei. Se măritase împotriva voinței părinților, dăduse greș, așa cum o preveniseră, își anulase căsătoria – singura soluție posibilă într-o țară în care divorțul a fost legalizat de-abia în 2004. Nu avea pregătire ca să muncească, nici bani, nici libertate, era calul de bătaie al gurilor rele pentru că mai era și tânără, frumoasă și cochetă, nu numai despărțită de bărbat.

Omul meu împotriva machismului a început în anii aceia ai copilăriei, văzându-le pe mama și pe slujnicele din casă ca pe niște victime, subordonate și lipsite de glas, prima pentru că sfidase convențiile, celelalte pentru că erau sărace. Firește că pe atunci nu înțelegeam asta, explicația am găsit-o la cincizeci de ani, la terapie, dar chiar și așa, nerațional, sentimentul de frustrare era atât de puternic, încât m-a marcat definitiv cu o obsesie pentru dreptate și o respingere viscerală a machismului. Acest resentiment trecea drept aberant în familia mea, care se considera intelectuală și modernă, însă în acord cu ideile de azi, era de-a dreptul paleolitică.

Panchita m-a dus pe la doctori ca să vadă ce pățisem, poate aveam colici sau tenie. Firea mea încăpățânată și sfidătoare, care la frații mei era aprobată ca o trăsătură esențială de bărbăție, în cazul meu era o patologie. Și nu se întâmplă așa mereu? Fetitelor li se refuză dreptul de a se supăra și a da din picioare.

Psihologi existau în Chile, poate chiar și specialiști în psihologia copilului, însă, în acea perioadă dominată de tabuuri, la ei apelau doar nebunii incurabili, iar în familia mea nici aceia: țicniții noștri erau suportați în privat și gata. Mama mă ruga să fiu mai discretă: „Nu știi de unde îți vin ideile astea, vezi să n-ajungi să ți se zică bărbățoi“, dar nu mi-a lămurit semnificația cuvântului.

Avea dreptate să fie îngrijorată. La șase ani, măicuțele germane mă dăduseră afară pentru că eram neascultătoare, un preludeu pentru ce avea să fie traiectoria mea viitoare. Acum cred că motivul real era că Panchita era în fața legii mamă singură cu trei copii. Ceea ce n-ar fi trebuit să le scandalizeze – majoritatea copiilor din Chile se nasc în afara mariajului –, dar nu și în clasa socială din care făceau parte elevele acelei școli.

Decenii la rând m-am gândit la mama ca la o victimă, dar am învățat că definiția victimei se referă la cineva care e lipsit de control și putere asupra propriilor circumstanțe, și nu cred că era cazul ei. Sigur că mama părea încorsetată, vulnerabilă, uneori disperată, însă situația ei s-a schimbat mai târziu, când l-a cunoscut pe tatăl meu vitreg și au început să călătorească prin lume. Ar fi putut cere mai multă independență și să trăiască așa cum dorea, ar fi putut să-și dezvolte uriașul ei potențial în loc să se supună, dar părerea mea nu contează, pentru că eu fac parte din generația feminismului și am avut șanse pe care ea nu le-a avut.

Alt lucru pe care l-am învățat la cincizeci de ani la terapie e că în mod sigur lipsa tatălui în copilărie a contribuit și ea la revolta mea. Mi-a luat mult timp să-l accept pe „unchiul Ramón“, cum i-am zis mereu bărbatului cu care Panchita și-a unit viața când aveam vreo unsprezece ani, și să pricep că nu puteam avea un tată mai bun decât el. Am înțeles asta când s-a născut fiica mea Paula și el a fost literalmente topit după ea (sentimentul a fost reciproc), atunci am văzut latura tandră, sentimentală și jucăușă a acestui tată vitreg căruia îi declarasem război. Mi-am petrecut adolescența detestându-l și punându-i la îndoială autoritatea, dar cum el era un optimism invincibil, nici nu și-a dat seama. Din punctul lui de vedere, am fost mereu o fiică exemplară. Unchiul Ramón avea o memorie atât de proastă pentru tot ce era negativ, încât la bătrânețe îmi zicea Angélica – al doilea nume pe care îl port – și mă ruga să dorm pe o parte ca să nu-mi

strivesc aripile. A ținut-o așa până la sfârșit, când demența și oboseala unei vieți întregi l-au redus la umbra celui ce fusese.

Cu timpul, unchiul Ramón a devenit prietenul și confidentul meu cel mai bun. Era vesel, poruncitor, orgolios și machist, deși nega aducând argumentul că nimeni nu era mai respectuos cu femeile decât el. N-am reușit să-i explic exact în ce consta teribilul său machism. Își părăsise nevasta cu care avea patru copii și n-a obținut nulitatea matrimonială care i-ar fi permis să legalizeze legătura cu mama, ceea ce nu i-a împiedicat să trăiască împreună timp de șaptezeci de ani, mai întâi în scandal și bârfe, apoi fără ca lumea să se opună legăturii lor, pentru că obiceiurile se relaxaseră și, în lipsa posibilității divorțului legal, cuplurile se formau și se desfăceau fără birocrație.

Panchita suferea de pe urma defectelor partenerului ei în aceeași măsură în care îi admira calitățile. Și-a asumat rolul de nevastă dominată și adesea furioasă, căci se simțea incapabilă să-și crească copiii singură. A fi întreținută și protejată avea un preț inevitabil.

De tatăl meu biologic nu mi-a fost niciodată dor și nici n-am fost curioasă să-l cunosc. Pentru a-i concede nulitate matrimonială Panchitei a pus condiția să nu se ocupe de copii și a dus-o la extrem: nu ne-a mai văzut niciodată. În rarele ocazii când numele îi era pomenit în familie (era un subiect evitat de toată lumea), pe mama o apuca o migrenă cumplită. Mi s-a spus doar că era extrem de inteligent și că mă iubise mult, mă puneă să ascult muzică clasică și-mi arăta albume de artă, astfel că la doi anișori eram în stare să identific pictorii: el rostea Monet sau Renoir, iar eu deschideam la pagina cu pricina. Mă îndoiesc. N-aș putea-o face nici acum, în deplinătatea facultăților mele. Oricum, dat fiind că asta se întâmpla înainte de a fi împlinit trei ani, nu-mi amintesc nimic, însă dezertarea subită a tatălui m-a marcat. Cum să ai încredere în bărbați, care azi te iubesc și mâine dispar în ceață?

Plecarea tatălui meu nu era ceva excepțional. În Chile, stâlpul familiei și al comunității e femeia, mai ales în mediul muncitoresc, unde tații vin și pleacă și adesea dispar uitându-și copiii. În schimb, mamele sunt copaci cu rădăcini adânci. Au grijă de copiii proprii și, dacă e nevoie, și de ai altora. Sunt atât de puternice și de organizate, încât se spune că Chile e un matriarhat – o spun fără a se rușina până și tipii cei mai cavernicoli –, dar e departe de a fi adevărat. Bărbații dețin puterea politică și economică, fac legile și le aplică după bunul lor plac, iar dacă e cazul, intervine Biserica, cu binecunoscutul ei stil patriarhal. Femeile conduc doar acasă... uneori.